

Časopriestor Spacetime

25 10/2022
ISSN 2730-0110

Interaktívne vedecko-popularizačné médium významných autorov a vedeckých pracovníkov
Interactive popular science medium of important authors and scientists

Dr.h.c. mult. prof. Ing. Štefan Luby, DrSc.¹

Slovenská
encyklopedická
tvorba

od Mateja Bela
po dnešok

¹ Fyzikálny ústav SAV, v.v.i., Bratislava, INTERCEDU a. s., Pezinok.

Obsah

3	Dr.h.c. mult. prof. Ing. Štefan Luby, DrSc.
4	Motto
5	Abstrakt / Abstract
6	Úvod
6	Encyclopaedia Beliana
7	Z histórie svetových encyklopédií
8	Encyklopedická tvorba na území Slovenska
11	Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied
11	Encyklopédie SAV
13	Encyclopaedia Beliana – základné údaje
15	Internetová verzia Encyclopaedia Beliana
15	Ohlas verejnosti a ocenenia
16	Podpora EB
17	Budúcnosť encyklopédií
18	Záver
19	Literatúra

Časopriestor // Spacetime

Interaktívne vedecko-popularizačné médium významných autorov a vedeckých pracovníkov.

Šéfredaktor: Dr.h.c. mult. prof. PhDr. Ing. Štefan Kassay, DrSc.

Recenzent a editor: Dr.h.c. mult. prof. Ing. Štefan Luby, DrSc.

Grafická úprava: Dušan Ščepka.

Za odborný obsah materiálov zodpovedá autor.

Vydavateľ: INTERCEDU, a.s., Moyzesova 4/A, 902 01 Pezinok, Slovenská republika

ISSN 2730-0110

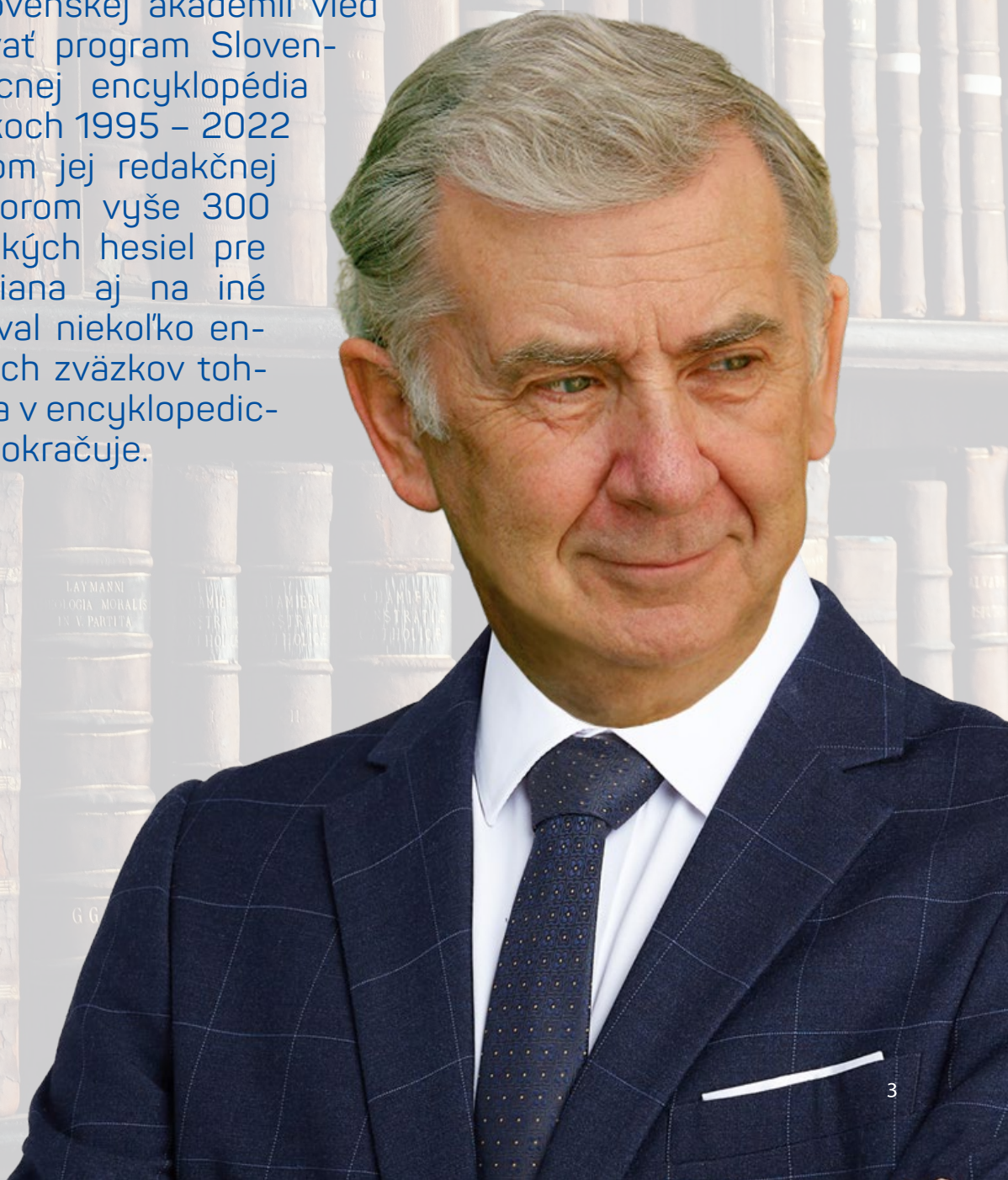

Dr.h.c. mult. prof. Ing.

Štefan Luby, DrSc.

Vyštudoval na Elektrotechnickej fakulte SVŠT, 1963. Pracoval v Elektrotechnickom ústave SAV a dnes vo Fyzikálnom ústave SAV. Je profesorom Slovenskej technickej univerzity. Výskumne pôsobí vo fyzike tuhých látok a elektronike (170 prác v databáze SCOPUS). Encyklopedickej problematike sa venuje od začiatku 90. rokov 20. stor., keď sa v Slovenskej akadémii vied začal formovať program Slovenskej všeobecnej encyklopédia Beliana. V rokoch 1995 – 2022 bol predsedom jej redakčnej rady. Je autorom vyše 300 encyklopedických hesiel pre program Beliana aj na iné účely, revidoval niekoľko encyklopedických zväzkov tohto programu a v encyklopedickej činnosti pokračuje.

vol. 10 | 2022

Motto

Ak niekoho niekde sudcovský ukrutný výrok čaká, keď prepadol trdom, že ťažký čaká ho trest: Nemá ho umárat káznica a nemá mu kopanie kovov mordoat stvrdnuté ruky. Slovník mu spracovať daj! Lebo ved' - načo sa zdržovať - takáto jediná práca v sebe má každý druh trestu.

J. J. Scaliger (1540 - 1600)

Abstrakt

Encyklopedická tvorba je dnes rovnako dôležitá ako pred 2000 rokmi. Článok približuje históriu svetových encyklopédií i tých, ktoré vznikli v slovenskom priestore. O vysokú kultúrnu vyspelosť Slovenska v tejto oblasti sa zaslúžili osobnosti ako M. Sentiváni, M. Bel alebo P. Bujnák. Rozvíja ju ďalej projekt veľkej všeobecnej Encyclopaedie Beliana, nazvanej na pamäť M. Bela. Doteraz v tejto sérii vyšlo 9, teda približne polovica zväzkov. Práca uvádza parametre diela, jej ocenenia a rozšírenie z knižnej na internetovú verziu. V závere sa diskutujú dôvody pre vzájomné dopĺňovanie sa a symbiózu knižných sérií a internetových encyklopedických diel.

Abstract

Encyclopedic work is as important today as it was 2,000 years ago. The article describes the history of world encyclopedias and those created in Slovakia. Personalities such as M. Sentiváni, M. Bel or P. Bujnák were responsible for the high cultural maturity of Slovakia in this area. It is further developed by the project of the large general Encyclopaedia Beliana, named in memory of M. Bel. So far, 9 volumes have been published in this series, i.e. about half of the overall scope. The paper presents the parameters of the project, its awards and the expansion from the book to the internet version. At the end, the reasons for the complementarity and symbiosis of book series and internet encyclopedic works are discussed.

Úvod

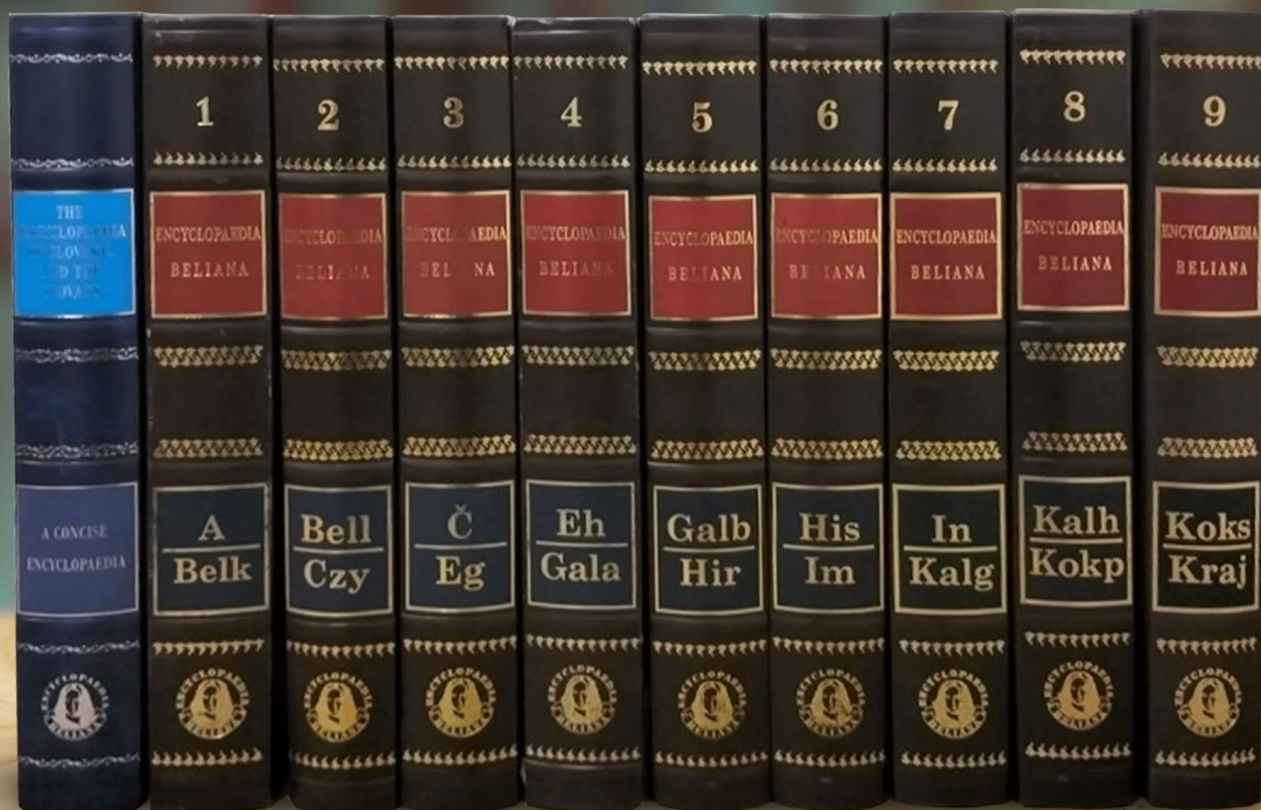
Encyklopédia je náučný slovník, ktorý zhrňa základné poznatky určitého odboru, regiónu, krajiny a pod., napr. encyklopédia Slovenska, encyklopédia ľudovej kultúry, archeológie a pod. (špecializovaná encyklopédia), alebo poznatky zo všetkých odborov a oblastí ľudského života, ako Encyklopédia Britannica či Ottův slovník naučný (všeobecná encyklopédia). Text diel sa vyznačuje stručným encyklopedickým štýlom a skratkovaním, vedeným snahou podať na minimálnej ploche maximum informácií. Neplatí to v prípade webových – elektronických encyklopédií, pretože elektronický priestor je prakticky neobmedzený. Významným faktorom je previazanosť encyklopedických hesiel formou odkazov.

Tvorba encyklopedických textov je náročná na vedomosti, súvislosti, abstrakciu, predvídanie. Je to forma vedeckej práce, aj keď sa spravidla takto nekategorizuje, čo encyklopedistov poškodzuje. Možno sa tu odvolať na výroky J. J. Scaligera – viď motto tohto článku, Voltaira a iných učencov. Tento článok nadväzuje na predchádzajúcu tvorbu autora a jeho spolupracovníkov [1, 2, 3], ktorá sa tu aktualizuje a rozširuje

Encyclopaedia Beliana

Vyústením tohto príspevku budú informácie o Encyclopaedii Beliana (EB). Je to slovenská všeobecná encyklopédia nazvaná podľa nášho polyhistora Mateja Bela. Vychádza od roku 1999 a roku 2021 sa uverejnil jej deviaty zväzok. Desiaty zväzok je plánovaný na rok 2024. Inováciou bola v roku 2019 internetová verzia s otvoreným prístupom verejnosti. Slovensko si týmto dielom spláca svoj historický a kultúrny dlh. Encyklopédia vzniká 260 rokov po začatí tohto procesu vo svete a 90 rokov po ukončení jeho základnej fázy v susedných krajinách – v Maďarsku a Česku. Nositeľom projektu je Slovenská akadémia vied a jej organizácia – Centrum spoločných činností SAV – Encyklopedický ústav.

Spoločenská objednávka takéhoto diela bola akútna po roku 1990 a osobitne po roku 1993. Dovtedy najobsiahlejším encyklopedickým dielom u nás bola 6 zv. Encyklopédia Slovenska (1977 – 1982), ktorá sa dodnes používa, obsahuje však iba slovenské reálie.

Obr. 1 Doteraz vydané zväzky EB. Voľnou súčasťou tejto série je aj koncízna jednozväzková The Encyclopaedia of Slovakia

6 and the Slovaks, 2006 (prvá zľava), ktorá reprezentuje Slovensko v zahraničí.

Z histórie svetových encyklopédií

Encyklopedická tvorba má historické tradície. Už v starom Grécku vyjadroval pojem *enkyklios paideia* univerzálnu a všeobecne dostupnú výchovu.

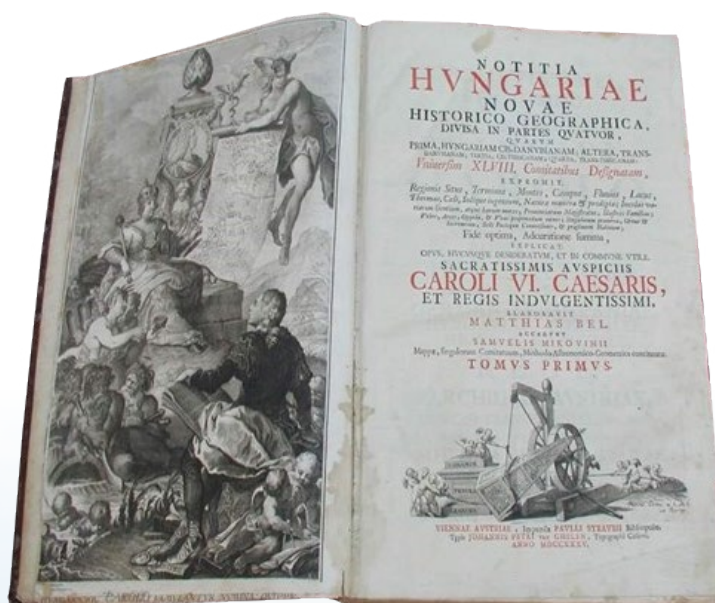
- Abecedne spracované encyklopédie sa objavili v 1. stor. pred n. l., bolo to napr. dielo Verria Flacca: *De verborum significatu* (O význame slov).
- Priaznivé podmienky na vznik encyklopedických diel sa vytvorili v období osvietenstva. Ich predchodcom bol dvojzväzkový univerzálny slovník umení a vied *Cyclopaedia* E. Chambersa z roku 1728.
- Za prvú univerzálnu encyklopédiu v modernom ponímaní považujeme *Racionálny slovník vied, umení a remesiel* – (Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers) - francúzsku encyklopédiu v 17 zväzkoch, ktorá vychádzala v rokoch 1751 – 1772 pod vedením D. Diderota a J. le Ronda d'Alemberta a urýchlila revolúciu roka 1789. Autorsky sa na nej podieľali Ch. Montesquieu, J. J. Rousseau, F. M. A. Voltaire a i. Úvod d'Alemberta je duchaplným dielom [4], v ktorom uvádza, že vďaka tomuto kompendiu sa „skoro podarí strhnúť masku nenadaným mužom dychtiacim po sláve, ktorí vydávajú staré systémy za nové idey“. Inventarizáciou a systemizáciou poznatkov sa stala východiskom ďalšieho pokroku.
- Najstaršou a najrozsiahlejšou nepretržite vydávanou všeobecnou encyklopédiou je *Encyclopaedia Britannica*. Jej prvé trojzväzkové vydanie pripravil W. Smellie v rokoch 1768 – 1771. Dodnes vyšla v 15 edíciách a dosiahla 30 zväzkov.
- V 19. storočí postupne nasledovala významná nemecká encyklopédia vydaná F. A. Brockhausom (1809 – 1811). Potom sa objavili ďalšie diela:
  - *Encyclopaedia Americana* (1829 – 1833, 13. zv.),
  - poľská *Encyclopaedia Powszechna* (1859 – 1868, 28. zv.),
  - vo Francúzsku vyšiel Veľký univerzálny slovník (Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle) P. A. Larousse (1866 – 1876, 15. zv.).
- Kultúru našich susedov reprezentuje český *Ottův slovník naučný* (1888 -1909, 28 zv.) a
- maďarský lexikón *Pallas* (1893 – 1897, 16 zv.).
- Mostom do 20. storočia boli ruská *Bolšaja Enciklopedija* (1903 – 1905, 20 zv.),
- *Enciclopedia Italiana* (1929 – 1937, 35 zv.)
- maďarský *Veľký Révaiov lexikón* (Révai nagy lexikona, 1911 – 1933, 21 zv.).

Encyklopedická tvorba na území Slovenska

- Za prvé dielo encyklopedického charakteru na Slovensku i v Uhorsku sa považuje práca profesora Trnavskej univerzity M. Sentivániho: *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* (Vzácné rozmanitosti vybrané z rôznych vedných odbov), 1689-1702, 3 zv.
- V 18. storočí vzniklo dielo M. Bela *Notitia Hungariae novae historico-geographica* (Historické a zemepisné vedomosti o súvekom Uhorsku), 1735 – 1742
- *Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn* (Geograficko-historický a tovarový lexikón Uhorska) J. M. Korabinského (1786).

Obr. 2 Diela M. Sentivániho a Mateja Bela

- Spomenúť treba aj *Slovník slavianskych umelcov* (maliari a kresliari, rytci, rezbári, sochári, lejárí, krasostavitelia) J. Kollára (1842).

Prvou slovenskou všeobecnou encyklopédiou bol trojzväzkový *Slovenský náučný slovník* redigovaný P. Bujnákom, 1931 – 1933. Vydala ho LITEVNA, Literárne a vedecké nakladateľstvo V. Tilkovského, Praha – Bratislava. Väzbu navrhol Ľ. Fulla a perokresby dodal ak. maliar K. Zvelebil. Prof. Pavol Bujnák (1882 Dolný Kubín – 1933 Praha) bol slovenský literárny historik a kritik, pôsobil na Karlovej univerzite v Prahe a na Univerzite Komenského v Bratislave. Tvorba slovníka zmobilizovala slovenských intelektuálov, podieľalo sa na nej 70 autorov, medzi ktorými nájdeme mená ako J. Borodáč, J. Gonda, D. Chrobák, I. Karvaš, E. B. Lukáč, A. Mráz, G. Vámoš, B. Varsík, J. Volko-Starohorský a i.

- Roku 1953 sa vo vydavateľstve Osveta v Martine začali pod vedením popredného slovenského sociológa Alexandra Hirnera spracúvať *Príručný encyklopedický slovník* a vlastivedná *Encyklopédia Slovenska*. Projekt bol však z politických dôvodov zastavený, hotové sadzby (A – G) rozmetané a A. Hirner bol sedem rokov nespravodlivo väznený. Rehabilitovali ho v roku 1969.

Obr. 3 Titulná strana a ukážka slávnych mostov tých čias zo Slovenského náučného slovníka P. Bujnáka

Ján Matej Korabinský

Ján Kollár

Ľadislav Bujnák

Alexander Hirner

Obr. 4 Štyria slovenskí encyklopedisti

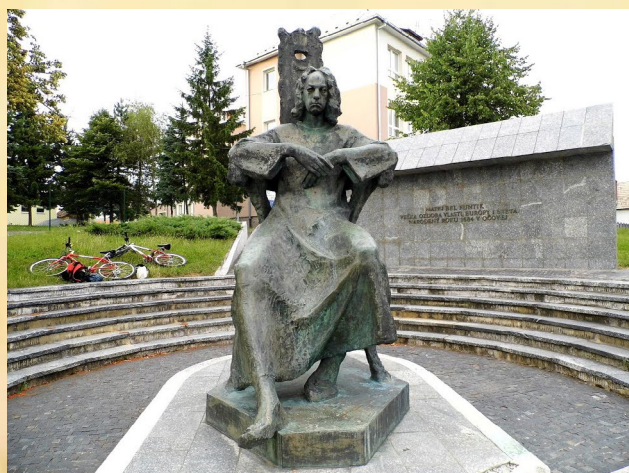
M. Bel získal medzinárodné uznanie, a je prirodzené, že jeho podobizeň zdobí zväzky Encyclopaedie Beliana. Narodil sa roku 1684 v Očovej a zomrel roku 1749 v Bratislave. Pochovali ho na Michalskom cintoríne, dnešné Župné námestie (stará SNR), hrob sa nezachoval.

Obr. 5 Emblém na zväzkoch EB

Obr. 6 Socha Mateja Bela a jej tvorca Jána Kulich pred dokončením v roku 1983

Obr. 7 Socha Mateja Bela v jeho rodisku v Očovej

Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied

S rozvojom medzinárodnej integrácie, rastom cestovného ruchu a migrácie obyvateľstva počet encyklopedických diel vydaných na Slovensku, ponajviac komerčného zamerania, rýchlo rastie. V priebehu uplynulého polstoročia prekročil číslo 90. Diela vedeckého a kultúrneho zamerania vychádzali do r. 1989 prevažne vo vydavateľstve Obzor. Po založení Encyklopedického ústavu SAV sa možnosti tvorby v tomto smere významne rozšírili. Pracovisko založili roku 1959 ako kabinet a ústavom sa stal v roku 1970. Bol zaradený v kategórii vedeckých pracovísk SAV, po roku 1990 sa stal špecializovaným pracoviskom SAV a od roku 2018 je organizačnou zložkou Centra spoločných činností (CSC) SAV. Riaditeľmi pracoviska boli J. Veľký, J. Vladár, M. Strhan, P. Červeňanský, Z. Vargová a súčasťou vedúcou organizačnej zložky je T. Šrámková. Ústav sa viackrát sťahoval, súčasné vyhovujúce priestory získal koncom 1. dekády 21. storočia na Bradáčovej ul. 7 v Bratislave – Petržalke. Sprvu sa v ústave spracúvali slovacikálne heslá pre *Příruční slovník naučný* vydávaný 1962 – 1967 Encyklopedickým inštitútom v Prahe.

vol. 10 | 2022

Obr. 8 Encyklopedický ústav SAV a jeho knižnica

Encyklopédie SAV

Ďalšie, už samostatné diela ústavu sú uvedené v Tab. 1. Zastaviť sa treba pri šesťzväzkovej Encyklopédii Slovenska. Predsedom hlavnej redakcie tejto série bol predseda SAV V. Hajko. Encyklopédia vychádzala v období 1977 – 1982 s ročnou periodicitou v čiernobielym formáte s farebnými prílohami. Počet hesiel je okolo 20 500, počet obrázkov a ilustrácií 7 300. Farebné prílohy majú 540 strán. Zaoberá sa slovenskými reáliami a poskytuje informácie z rozličných oblastí života slovenskej spoločnosti. Na závädu je ideologizácia diela typická pre vtedajšie pomery. Tvorcovia spomínajú ako ťažko sa rodili heslá politicky exponovaných osobností a udalostí. Typickým príkladom je heslo M. R. Štefánika.

Obr. 9 Šesťzväzková Encyklopédia Slovenska

Názov / počet zväzkov	Roky	Spracovateľ / vydavateľ
Vlastivedný slovník obcí na Slovensku/3	1964-78	Encyklopedický ústav SAV/VEDA SAV
Encyklopédia Slovenska/6	1977-82	Encyklopedický ústav SAV/VEDA SAV
Encyklopédia odboja a SNP/1	1984	Encyklopedický ústav SAV/Pravda
Malá encyklopédia Slovenska A-Ž/1	1987	Encyklopedický ústav SAV/VEDA SAV
Encyklopédia dramatických umení Slovenska/2	1989-90	Encyklopedický ústav SAV/VEDA SAV
Školský lexikón/1	1992	Encyklopedický ústav SAV/SPN
Malá slovenská encyklopédia A-Ž/1	1993	Encyklopedický ústav SAV/Goldpress
Slovakia and the Slovaks/1	1994	Encyklopedický ústav SAV
Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska/2	1995	Ústav etnológie SAV/VEDA SAV
Slovník práva sociálneho zabezpečenia/1	1996	VEDA SAV
Encyklopaedia Beliana/9	1999-2021	CSC-Encyklopedický ústav SAV/VEDA SAV
The Encyclopaedia of Slovakia and the Slovaks/1	2006	CSC-Encyklopedický ústav SAV/VEDA SAV

ENCYCLOPAEDIA BELIANA

Encyclopaedia Beliana – základné údaje

Týmto dielom sa rozumie slovenská všeobecná encyklopédia, hoci pod registrovanou značkou Beliana vyšli aj iné diela Encyklopedického ústavu SAV, napr. Malá slovenská encyklopédia A – Ž v r. 1993. Projektovaný počet hesiel EB je 150 000, jeden zväzok má približne 200 autorských hárkov. Podľa pôvodného plánu malo vzniknúť 12 zväzkov, súčasná realita je vzhľadom na dynamiku vývoja 18 zväzkov. Prvých 9 zväzkov má 65 000 hesiel, vyše 15 000 ilustrácií a 340 máp. Frekvencia vydaní determinovaná kapacitou tvorcov, ktorá bola sprvu 2,5 roka, narástla postupne na 3 roky, pretože pri všeobecnom informačnom rozvoji spoločnosti je príprava textov náročnejšia. Autorský kolektív jednotlivého zväzku má okolo 600 autorov, podľa afiliácie najvyšší počet tvoria pracovníci slovenských univerzít, nasledujú pracovníci SAV a na treťom mieste sú autori z univerzít a iných inštitúcií Českej republiky. Jednotlivé zväzky pokryli písmená: 1. A-B, 2. B-C, 3. Č-E, 4. E-G, 5. G-H, 6. H-I, 7. I-K, 8. K-K, 9. K-K. Pri zväzkoch 1. – 6. vedúcou redakcie bola A. Procíková. Po nej túto úlohu prevzala V. Tomová.

Obr. 10 Ukážka zo 6. zväzku EB s vyobrazením Halovej-Boppovej kométy z roku 1997 (vľavo hore)

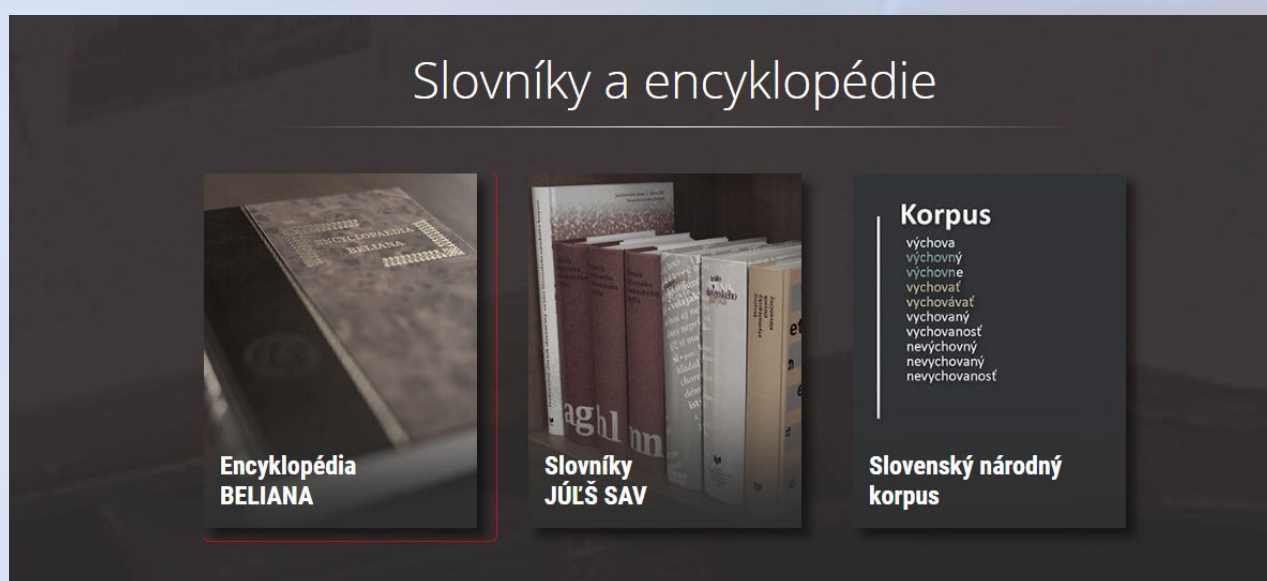
Porovnajme frekvenciu Encyklopédie Slovenska, ktorá sa tvorila 6 rokov a zahrnuje 20 500 hesiel slovenského pôvodu, väčšinou obsahovo ustálených, s Encyclopaediou Beliana. Táto vychádza 27 rokov, avšak jej heslami sú vzhľadom na svetové reálie väčšinou nové autorské texty. Dnes je komplikovanejšie ošetrovanie autorských práv, náročnejšia je sadzba, farebné obrázky sa nekomulujú v prílohách ale sú rozmiestnené v texte. Pridanou hodnotou a osobitosťou Beliany sú komplexné, tzv. zlúčené heslá (vysvetlenie pojmu z viacerých odborov a ich prepojenie, komplexné heslá štátov), ktorých príprava je veľmi náročná. Navyše Encyklopédia Slovenska bola politicky sledovaná a objednávka takého typu sa vtedy riešila so zrazenými opätkami. Pri približne rovnakom počte pracovníkov ústavu vychádza komparácia efektívnosti v prospech EB.

Internetová verzia Encyclopaedia Beliana

Ústav zvládol v uplynulých rokoch prechod na nový redakčný systém, ktorý funguje ako databáza na webe a v ktorom sa každý autor, pracovník i oponent podieľa na tvorbe, redigovaní a korigovaní hesiel. Zvýšila sa tým efektívnosť práce. Súčasne sa začala budovať internetová verzia EB, čo zodpovedá súčasnému trendu. Sprístupňujú sa knižne vydané heslá, z ktorých boli z dôvodu lepšej čitateľnosti odstránené skratky, ktoré v knižných verziách zmenšujú rozsah sadzby. Staršie heslá sa museli aktualizovať a dopĺňajú sa aj potrebné nové heslá. Internetová verzia EB je dostupná z hlavnej stránky SAV. Internetová verzia obsahuje t.č. okolo 20 000 hesiel.

Obr. 11 Vstup do internetovej EB na hlavnej stránke SAV

Ohlas verejnosti a ocenenia

Voči obsahu a zameraniu diela neboli zo strany verejnosti zaznamenané významnejšie pripomienky. Encyklopédia získala v rokoch 1999 – 2018 dvanásť ocenení:

- Cenu Slovenského literárneho fondu v roku 1999,
- Jednota tlmočníkov a prekladateľov v Prahe, 5 ocenení v rokoch 2000, 2004, 2018,
- Nadácia Slovak Gold, dve zlaté medaily v rokoch 2001 a 2005,
- Rad Ľudovíta Štúra III. vedúcej redakcie A. Procíkovej,
- Ocenenie Ministerstva kultúry SR v roku 2002 – Najkrajšia kniha Slovenska, a i.

Na adresu EB boli zaznamenané pozitívne stanoviská od odborníkov i laickej verejnosti, zazneli prirovnania a hodnotenia typu – je to zrkadlo zrelého národa...dielo pre bibliofilov...Slovensko sa zaraďuje medzi vyspelé krajiny sveta...a pod. Vďaka popularite diela sa Matej Bel stal v roku 2006 patrónom SAV, v sídle Predsedníctva SAV bola odhalená jeho busta od ak. sochára A. Ilečka.

Obr. 12 Ocenenie EB Zlatou medailou Slovak Gold roku 2005

Obr. 13 Busta M. Bela vo vestibule budovy Predsedníctva SAV v Bratislave

Podpora EB

Prvé zväzky vychádzali s podporou SAV a sponzorov. Prvú veľkú dotáciu 5 mil. Sk poskytol Slovenský plynárenský priemysel. V rokoch 2007 – 2008 získal projekt dve dotácie po 5 mil. Sk od vlády SR. V rokoch 2005 – 2015 prispievalo na projekt Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR na základe zmluvy so SAV pravidelnými ročnými dotáciami. Následne bola zmluva predĺžená v dvoch krokoch až do roku 2033 a finančná podpora bola zvýšená vzhľadom na paralelný program internetovej verzie.

Podpora je odrazom pozitívneho hodnotenia v politickej sfére, ktoré možno doložiť týmito vyjadreniami:

- Počas nedávnej oficiálnej návštevy v Egyptskej arabskej republike som navštívil slávnú Alexandrijskú knižnicu a s potešením som tam odovzdal exkluzívny dar SAV – niekoľko zväzkov Encyklopédie Beliana. Ďakujem Vám, vážený pán predseda, že ste sa osobne pričínili, aby sme tento dar mohli venovať tejto najvýznamnejšej svetovej knižnici. Vydávanie veľkolepého encyklopedického diela, akým je Všeobecná slovenská encyklopédia, je veľmi záslužné a za Vašu iniciatívu v tomto smere Vám patrí môj úprimný obdiv. EB je veľkým prínosom do knižnej kultúry nášho národa a zároveň príspevkom k úspešnej reprezentácii Slovenska v zahraničí. R. Schuster, prezident SR.

- Encyklopédiu Beliana považujem za reprezentačné, hodnotné a obsažné dielo, ktoré na Slovensku doteraz chýbalo. I. Gašparovič, prezident SR.
- Dovoľte, aby som kolektívu pracovníkov Encyklopedického ústavu SAV k zostaveniu tejto výnimočnej publikácie zablahoževal a vyjadril moje úprimné uznanie. B. Bugár, podpredseda NR SR.

Budúcnosť encyklopédií

Napredujúce možnosti internetu vyvolávajú otázky o budúcnosti kníh a teda aj knižných encyklopédií. Často a stretávame sa s povrchnými vyhláseniami, že „elektróny“ v informačnej sfére obslúžia všetko. Akoby si ľudia neuvedomovali, že encyklopedické heslo treba najprv vytvoriť, a potom ho možno uverejniť elektronicky, knižne alebo hybridne. Uvediem k tomu niekoľko vyjadrení.

- L. E. Roth z Košíc, konštruktér americkej kozmickej dvojsondy Cassini-Huygens mi na margo toho napísal: „keby Aristoteles nepísal na papyrus a pergamen, dnes by sme nevedeli, že jestvoval“.
- Elektronické publikovanie i publikovanie na papieri sa dopĺňajú. Myslí si to aj A. Penzias [5], laureát Nobelovej ceny za fyziku a objaviteľ reliktového žiarenia. Podľa neho „nové technológie dopĺňujú, ale nenahradzujú staršie. Kus papiera sa vždy bude používať na výpočty, vytvorenie obrázku, odovzdanie správy“.
- Od I. Serageldina, riaditeľa obnovenej Alexandrijskej knižnice iný postoj očakávať ani nemožno: „Knihy žijú a budú žiť, aj keď prešli vývojom od zvitkovej do klasickej kódexovej podoby a dnes do elektronickej verzie“.
- Je však zaujímavé, že na rovnakú strunu brnkol aj J. Wales, vynálezca wikipédie: „éra kníh neskončila. Osobitne to platí pre malé národy, v jazykoch ktorých nedosahuje wikipédia tú kvantitu a kvalitu ako v angličtine“.
- Pre takéto postoje nemusíme však chodiť iba do cudziny. Pre bývalú šéfredaktorku Quarku J. Matejíčkovú je papierová encyklopédia pilierom spoľahlivosti a pre R. Jankoviča je dokument z knižnice v čase falošných správ a internetových konšpirácií dôveryhodný.
- Na záver si dovoľím uviesť svoju invektívu: „klasická papierová kniha je ako bochník chleba na stole, elektronická kniha je ako bochník v trezore s elektrickým ovládaním, po otvorení ktorého zistíme, že nám bochník niekto diaľkovo vymazal“. Treba uvedomiť aj to, že polovodičové pamäti, v ktorých informácie dnes ukladáme, majú obmedzenú životnosť a počet cyklov mazania a zápisu [6].

Na druhej strane nespornou prednosťou elektronických médií je veľký a relatívne lacný priestor na uskladnenie informácií. V prameni [7] sa dočítame, že na vytlačenie anglickej Wikipédie by sme potrebovali 7600 knižných zväzkov, každý so 700 stranami.

Záver

Knižné encyklopédie patria dvetisíc rokov do zlatého fondu kultúry a prax ukazuje, že ani 21. storočie na tom veľa nezmení. V symbióze s elektronickými knihami sa stávajú neodmysliteľným zdrojom poučenia. Príznačný je postoj novovznikajúcich krajín, že si zabezpečujú svoje národné encyklopédie. Príkladom je už spomenutá Veľká ruská encyklopédia alebo Chorvátska encyklopédia. V hybridnom prístupe získame množstvo aktuálnych a reeditovateľných informácií a na druhej strane kvalitu a trvácnosť záznamu.

Literatúra

[1] Š. Luby, Z. Vargová, Encyklopedická tvorba vo svete a na Slovensku, Encyklopedický ústav SAV, Bratislava 2015, 12 s. (informačná brožúra).

[2] Š. Luby, Naša národná encyklopédia, Slovenské pohľady, č. 6, 2020, s.68 – 74.

[3] Š. Luby, Encyklopédie SAV, Encyklopedický ústav SAC, Bratislava, august 2017, prednáška pre školy, 40 slajdov.

[4] J. le Rond d'Alembert: Výbor z díla, Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1989, s. 27.

[5] A. Penzias: Ideas and Information, Simon&Schuster 1989, 224 s.

[6] V. Áč, in Od tranzistora k integrovanému obvodu, editor Š. Luby, VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2018, s. 71.

[7] L. Palata, Jak velká by byla wikipediw na papíře, Mladá fronta dnes, 13. 8. 2015, s. A9.

Časopriestor Spacetime

Interaktívne vedecko-popularizačné médium významných autorov a vedeckých pracovníkov
Interactive popular science medium of important authors and scientists

